

REKOMENDACJE

DLA SPOŁECZNOŚCI AKADEMICKIEJ
W ZAKRESIE DOSTĘPNOŚCI
I INKLUZYWNOŚCI

Autorzy:

prof. dr hab. Grażyna Gajewska

dr Joanna Pigulak

mgr Elżbieta Kopińska

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie:
temat rekomendacji
i okoliczności ich
opracowania
2. Dostępność
3. Wiedza i
świadomość
4. Inkluzywność

WPROWADZENIE: TEMAT REKOMENDACJI I OKOLICZNOŚCI ICH OPRACOWANIA

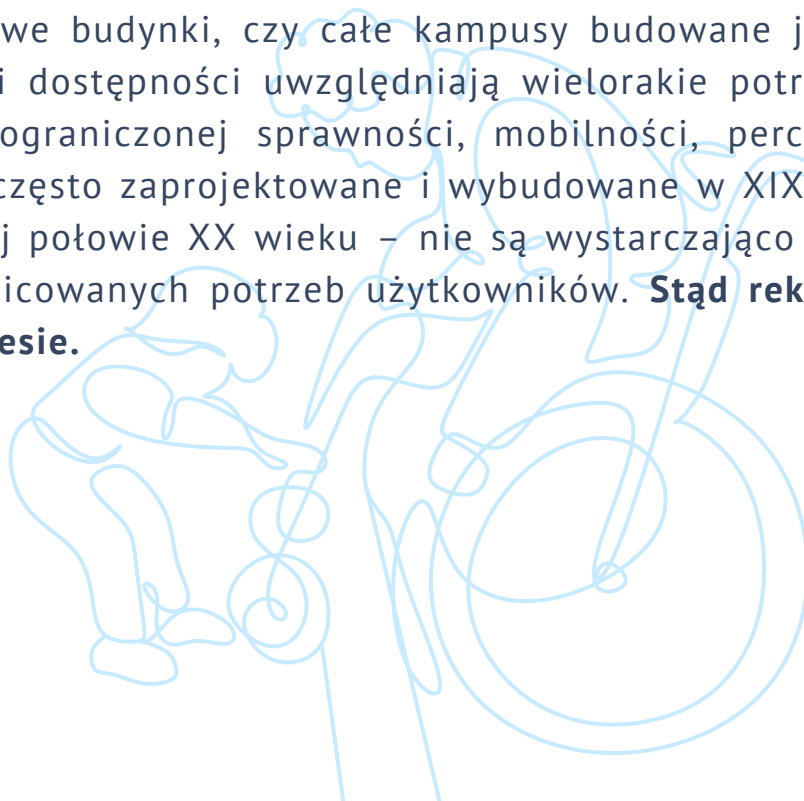
Rekomendacje dotyczące zwiększania dostępności do wszelkich obszarów w edukacyjnej oraz urbanizacyjnej przestrzeni uniwersyteckiej oraz inkluzywności osób z niepełnosprawnościami na uczelniach wypracowano podczas ogólnopolskiej konferencji naukowej będącej integralną częścią „Laboratorium intersekcyjnego wymiaru niepełnosprawności w przestrzeni akademickiej”. Wydarzenie miało miejsce w centrum konferencyjnym Instytutu Chemii Bioorganicznej w Poznaniu w dniach 29 i 30 maja 2025 roku. Osoby uczestniczące w konferencji reprezentowały różne grupy społeczności akademickiej: studentów i studentki I i II stopnia, ludzi na studiach doktoranckich, naukowców, wykładowców i wykładowczynie z krótkim oraz długim stażem pracy, osoby zarządzające na poziomie instytutu oraz wydziału, pracowników i pracownice z sektora administracji, a także ze specjalnych komórek powołanych do dbania o potrzeby osób z niepełnosprawnościami. W dyskusjach i wypracowywaniu rekomendacji udział wzięły także osoby pracujące w organizacjach pozarządowych, których głównym zadaniem jest stwarzanie warunków do rozwoju osobom z niepełnosprawnością intelektualną i/lub fizyczną. Ponad połowa z uczestników i uczestniczek konferencji identyfikowała się jako osoba z niepełnosprawnością.

Niniejsze rekomendacje nie mają charakteru oficjalnego dokumentu, lecz są efektem różnych projektów badawczych, działań administracyjnych, poczynań organizacji pozarządowych, a zwłaszcza doświadczeń osób z niepełnosprawnością.

DOSTĘPNOŚĆ

Punktem wyjścia do opracowania rekomendacji było zagadnienie dostępności. Wynika to z tego, że standardy dostępności stanowią podstawowy, minimalny zestaw wymagań, który zapewnia równe traktowanie użytkowników o rozmaitych potrzebach. Dostępność wzmacnia równy, sprawiedliwy dostęp do dóbr, usług, zasobów, z uwzględnieniem potrzeb użytkowników, których funkcjonowanie jest w jakimś zakresie ograniczone. Należy podkreślić, że różny zakres ograniczeń nie musi wynikać z niepełnosprawności. Także inne osoby mające trwałą lub czasowo ograniczoną sprawność, mobilność, percepcję (np. po wypadku, po operacji), jak i seniorzy, kobiety w ciąży, osoby z wózkiem dziecięcym, czy nawet ludzie z ciężkim bagażem mają prawo do równego dostępu do dóbr i usług w przestrzeni publicznej, a więc także na terenach akademii.

O ile nowe budynki, czy całe kampusy budowane już zgodnie z zasadami dostępności uwzględniają wielorakie potrzeby różnych grup o ograniczonej sprawności, mobilności, percepcji, o tyle stare – często zaprojektowane i wybudowane w XIX wieku lub w pierwszej połowie XX wieku – nie są wystarczająco dostosowane do zróżnicowanych potrzeb użytkowników. **Stąd rekomendacje w tym zakresie.**

REKOMENDACJE

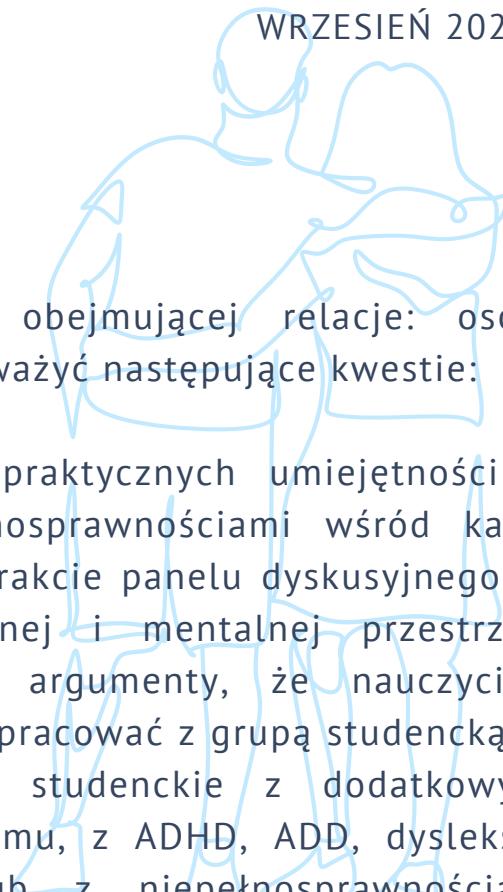
- Przeprowadzić wywiady z osobami studiującymi i pracującymi na wydziałach, których siedziby mieszczą się w zabytkowych budynkach, na temat ograniczeń, których doświadczają podczas poruszania się w budynku/budynkach. Wywiady te miałyby na celu określenie przestrzeni, miejsc, punktów, które nadal są mało dostępne dla osób z niesprawnościami lub dla osób, które z innych powodów potrzebują szczególnych warunków do poruszania się i komunikowania.
- Po określeniu przestrzeni, miejsc, punktów niedostępnych lub niewystarczająco dostępnych zadbać o zmianę tego stanu. Zakłada się, że nie zawsze muszą być to radykalne architektoniczne i finansowo działania, czasami może wystarczyć korekta, np. zmiana kąta nachylenia platformy wjazdowej, by osoba poruszająca się na wózku mogła samodzielnie na nią wjechać, a nie wyłącznie przy pomocy osoby drugiej.
- Zadbanie o stworzenie map budynków z wyznaczonymi trasami poruszania się dla osób na wózkach inwalidzkich (jest to szczególnie ważne w przypadku starych budynków ze stromymi schodami, licznymi korytarzami, wielopoziomowymi przejściami, do których nie można dotrzeć windą).
- Przeprowadzenie wywiadów lub konsultacji z osobami studiującymi i pracującymi na uniwersytetach oraz w jednostkach badawczych na temat zapotrzebowania i zasadności powołania oraz finansowania przez uczelnie asystencji osobistej dla osób z niepełnosprawnościami. Wstępne rozpoznanie ujawniło, że osoby z niepełnosprawnościami na niektórych etapach życia (np. w fazie pogorszenia stanu zdrowia) bezwzględnie potrzebują takiej asysty, by móc funkcjonować w przestrzeni publicznej, należy więc zapoznać się ze skalą tych potrzeb.

WIEDZA I ŚWIADOMOŚĆ

Sprawozdanie uczestniczek projektu badawczego „Pełnoprawni w nauce” dotyczącego problemów z jakimi zmagają się doktoranci i doktorantki z niepełnosprawnościami w środowisku akademickim ujawniło, że większość regulaminów studiów doktoranckich nie uwzględnia potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Większość regulaminów studiów doktoranckich „nie widzi” osób z niepełnosprawnościami zarówno pod względem prawnym (jako grupę i indywidualne osoby o określonych potrzebach), jak i pod względem medyczno-technologicznym (np. jako osób, które muszą mieć możliwość zwiększenia czcionki lub kontrastu przy czytaniu regulaminu studiów). W związku z powyższym jako **ważną rekomendację wskazuje się:**

- Sprawdzenie, a w następnych latach monitorowanie, wszystkich regulaminów samorządów doktorskich i regulaminów szkół doktorskich pod względem dostępności, a w dalszej kolejności zapewnienie w tych regulaminach form wsparcia dla doktorantów z niepełnosprawnościami.
- W zakres owego wsparcia włącza się także tłumaczenia regulaminów na język angielski, by zapewnić dostępność do wiedzy doktorantom nie władającym językiem polskim.

W szerszej perspektywie edukacyjnej, obejmującej relacje: osoby wykładowe – osoby studiujące, warto rozważyć następujące kwestie:

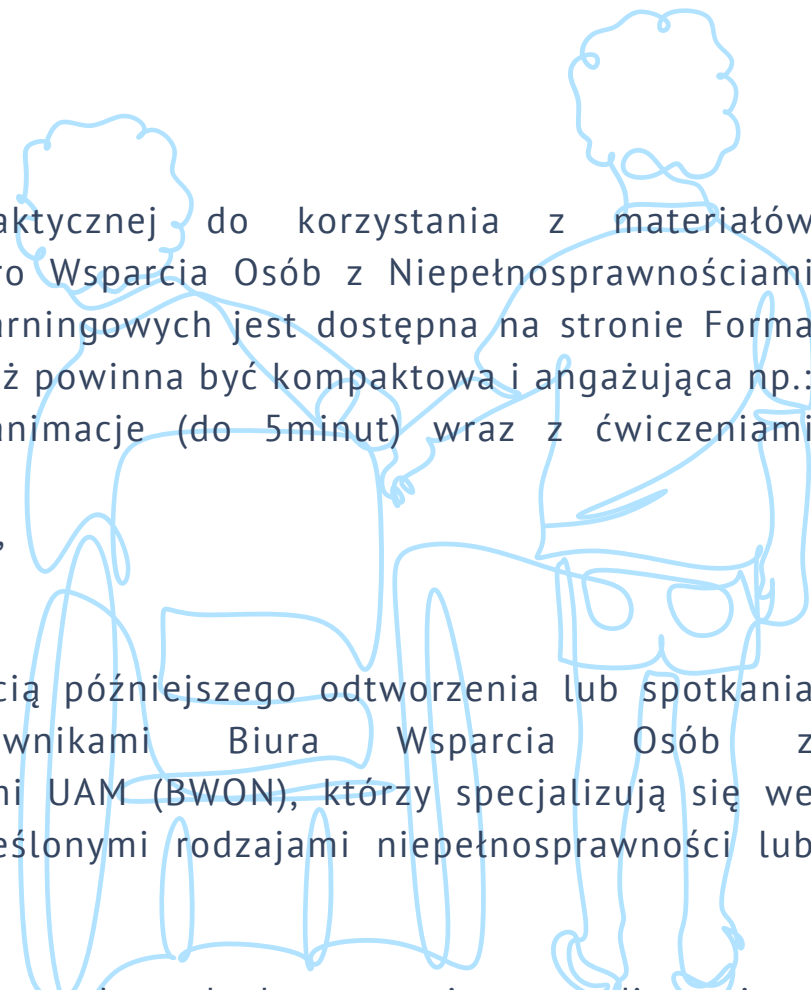
- Zwiększanie świadomości, wiedzy i praktycznych umiejętności w zakresie pracy z osobami z niepełnosprawnościami wśród kadry dydaktycznej; podczas konferencji, w trakcie panelu dyskusyjnego „O niepełnosprawności w architektonicznej i mentalnej przestrzeni akademickiej” często pojawiały się argumenty, że nauczyciele akademicy nie wiedzą, jak efektywnie pracować z grupą studencką, w skład której wchodzi także osoby studenckie z dodatkowymi potrzebami jak np. w spektrum autyzmu, z ADHD, ADD, dysleksją, trudnościami natury psychicznej lub z niepełnosprawnościami fizycznymi. Należy podkreślić, że tradycyjne szkolenia organizowane przez Biuro Wsparcia Osób z Niepełnosprawnościami UAM w latach 2020-2023 nie cieszyły się zainteresowaniem wśród kadry dydaktycznej, mimo że wprost dotyczyły właśnie ww. tematyki. Dlatego warto rozważyć zastosowanie innych działań podnoszących wiedzę i świadomość wśród osób pracujących naukowo i dydaktycznie w UAM (ale szerzej w ogóle w ośrodkach badawczo-dydaktycznych szkolnictwa wyższego), jak np.:
 - Opracowanie tzw. mikro lekcji (w ramach *micro-learning*), które będą odnosiły się wprost do codziennych sytuacji z udziałem osób z niepełnosprawnościami lub neuroatypowych, których doświadczają nauczyciele i nauczycielki akademicy, a także które będą zawierały porady, jak tworzyć zajęcia dostępne w duchu *universal design learning* z uwzględnieniem różnych potrzeb osób studenckich. „Mikrodawki wiedzy”: powinny być przygotowane w języku przystępnym i zrozumiałym dla odbiorcy, który nie jest specjalistą w zakresie pedagogiki specjalnej.

03

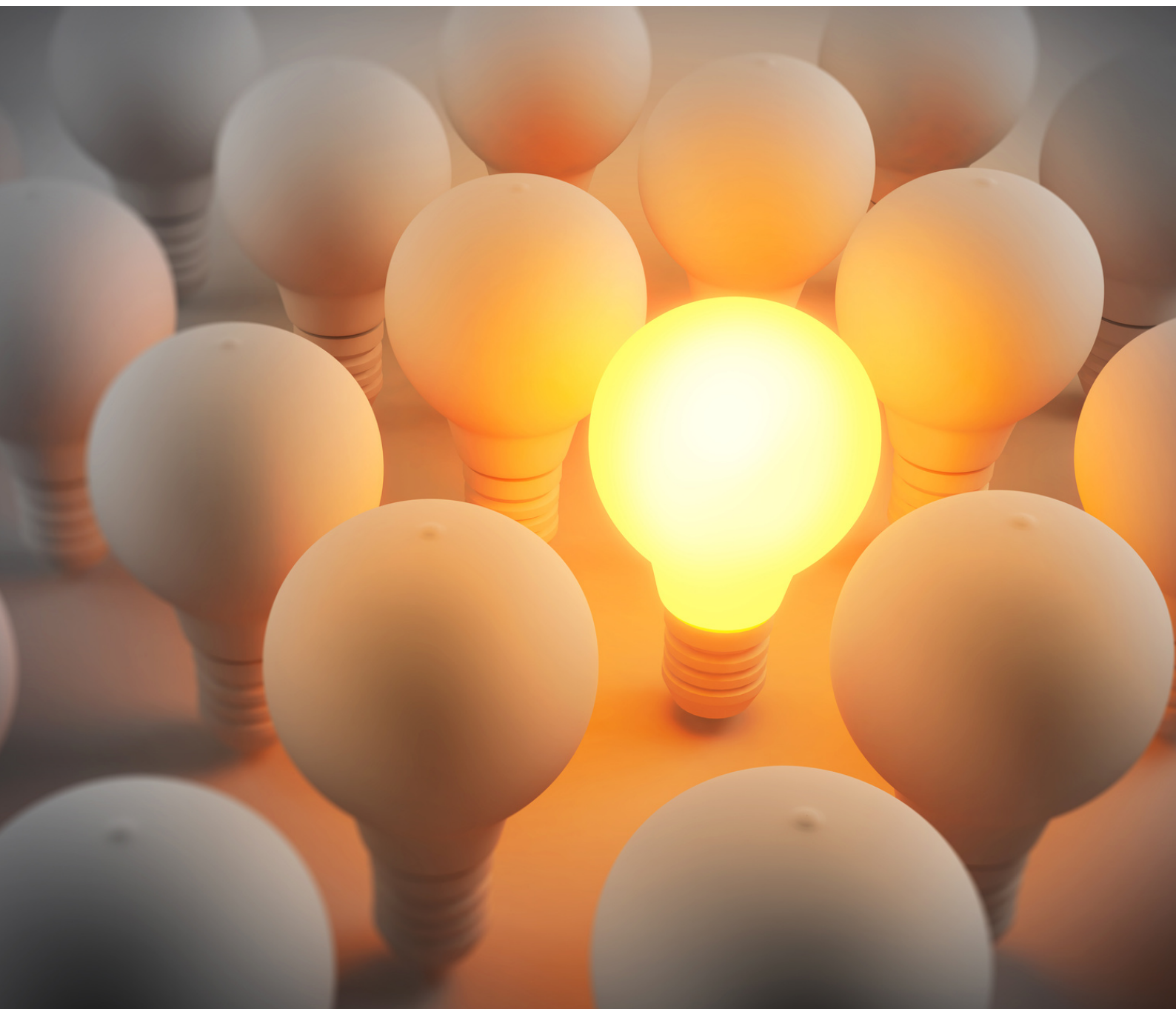
Forma takich mikro lekcji również powinna być kompaktowa i angażująca np.:

- krótkie filmiki lub animacje (do 5minut) wraz z ćwiczeniami interaktywnymi,
 - broszury informacyjne,
 - plakaty edukacyjne,
 - podcasty,
 - webinary z możliwością późniejszego odtworzenia lub spotkania otwarte z pracownikami Biura Wsparcia Osób z Niepełnosprawnościami UAM (BWON), którzy specjalizują się we wsparciu osób z określonymi rodzajami niepełnosprawności lub osób neuroatypowych.
-
- Spotkania konsultantów/konsultantek ds. wsparcia w studiowaniu z BWON realizowane na konkretnych wydziałach lub instytutach z udziałem pracowników danej jednostki, by móc porozmawiać o ich trudnościach i potrzebach w zakresie pracy dydaktycznej lub naukowej z osobami z niepełnosprawnościami i/lub neuroatypowymi. Takie spotkania odbyły się już na kilku wydziałach UAM i przyniosły pozytywne rezultaty. Ważne, by były one przestrzenią nie tylko do wyrażenia frustracji lub trudnych emocji, lecz także do wspólnego wypracowania rozwiązań.

-
- Zachęcenie kadry dydaktycznej do korzystania z materiałów opracowanych przez Biuro Wsparcia Osób z Niepełnosprawnościami UAM (część szkoleń e-learningowych jest dostępna na stronie Forma takich mikro lekcji również powinna być kompaktowa i angażująca np.:
 - krótkie filmiki lub animacje (do 5minut) wraz z ćwiczeniami interaktywnymi,
 - broszury informacyjne,
 - plakaty edukacyjne,
 - podcasty,
 - webinary z możliwością późniejszego odtworzenia lub spotkania otwarte z pracownikami Biura Wsparcia Osób z Niepełnosprawnościami UAM (BWON), którzy specjalizują się we wsparciu osób z określonymi rodzajami niepełnosprawności lub osób neuroatypowych.
 - Spotkania konsultantów/konsultantek ds. wsparcia w studiowaniu z BWON realizowane na konkretnych wydziałach lub instytutach z udziałem pracowników danej jednostki, by móc porozmawiać o ich trudnościach i potrzebach w zakresie pracy dydaktycznej lub naukowej z osobami z niepełnosprawnościami i/lub neuroatypowymi. Takie spotkania odbyły się już na kilku wydziałach UAM i przyniosły pozytywne rezultaty. Ważne, by były one przestrzenią nie tylko do wyrażenia frustracji lub trudnych emocji, lecz także do wspólnego wypracowania rozwiązań oraz do obecności na spotkaniach z BWON na wydziałach. Jest to szczególnie ważne, by budować wiedzę profilaktycznie, a nie wtedy, gdy pojawi się problem. Zakłada się, że na każdym uniwersytecie w Polsce funkcjonują Biura Wsparcia Osób z Niepełnosprawnością, które dbają o dostarczanie wiedzy w stosownym zakresie.

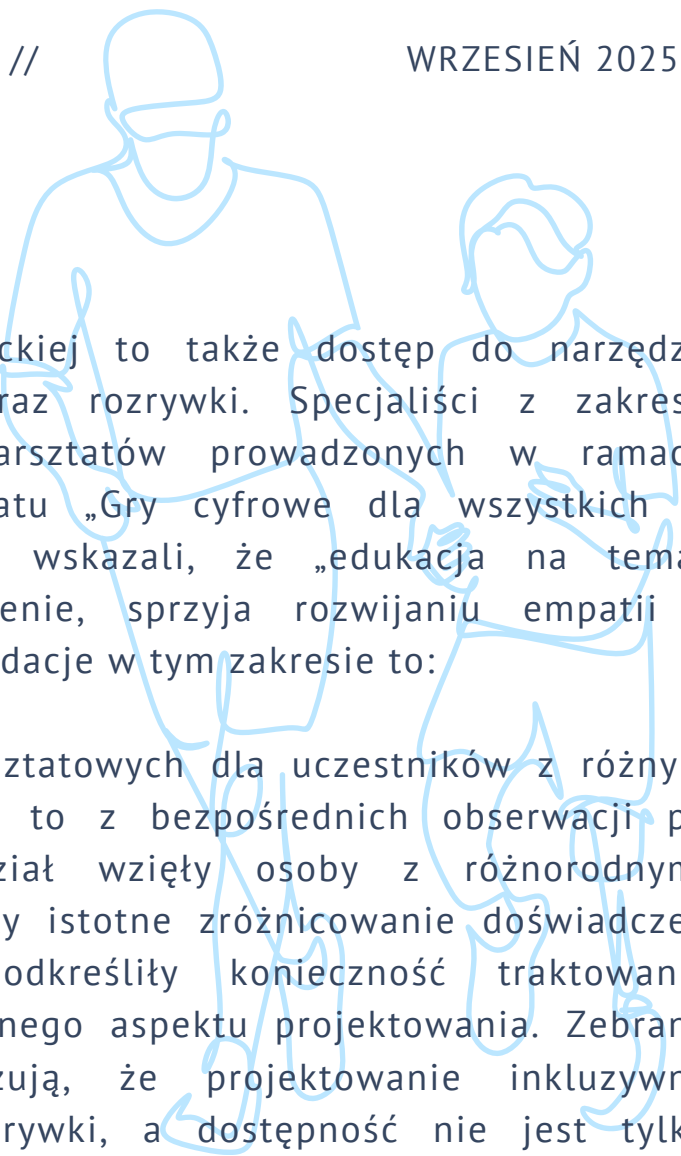
- Docenianie w trakcie czteroletniej oceny okresowej osób pracujących na stanowisku naukowo-dydaktycznym, które podejmują szczególne (ponadobowiązkowe) działania zmierzające do szerzenia wiedzy o potrzebach osób z niepełnosprawnością, inicjowania badań w tym zakresie, wdrażania procedur, opracowywania nowych metod nauczania, dostosowywania zajęć do potrzeb danej grupy studenckiej.

INKLUZYWNOŚĆ

Powyższe rekomendacje z zakresu dostępności, wiedzy i świadomości z założenia mają prowadzić do inkluzywności rozumianej jako tworzenie środowisk, produktów i usług, w których każdy człowiek, niezależnie od swoich cech (m.in. stopnia sprawności), czuje się mile widziany, szanowany i uwzględniany. W myśleniu i działaniu inkluzywnym dąży się do eliminacji barier i dyskryminacji na rzecz promowania równości i zapewnienia pełnego uczestnictwa wszystkich osób w życiu społecznym, zawodowym, edukacyjnym, kulturowym.

Inkluzywność w sferze akademickiej to także dostęp do narzędzi, sprawności, wiedzy, edukacji oraz rozrywki. Specjaliści z zakresu groznawstwa UAM, podczas warsztatów prowadzonych w ramach „Laboratorium” dotyczących tematu „Gry cyfrowe dla wszystkich – odkrywanie świata dostępności” wskazali, że „edukacja na temat dostępności, poprzez doświadczenie, sprzyja rozwijaniu empatii i świadomości społecznej”. Rekomendacje w tym zakresie to:

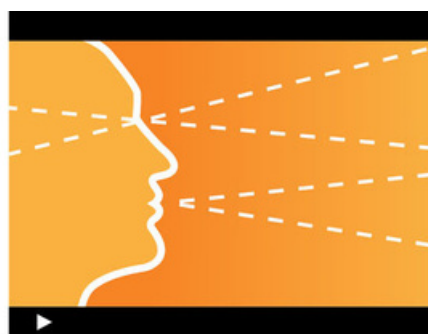
- Zwiększenie liczby zajęć warsztatowych dla uczestników z różnym stopniem sprawności. Wynika to z bezpośrednich obserwacji po warsztatach, w których udział wzięły osoby z różnorodnymi potrzebami. Warsztaty ujawniły istotne zróżnicowanie doświadczeń użytkowników gier oraz podkreśliły konieczność traktowania dostępności jako fundamentalnego aspektu projektowania. Zebrane refleksje uczestników wskazują, że projektowanie inkluzywne zwiększa ogólną jakość rozgrywki, a dostępność nie jest tylko potrzebą mniejszości, ale przynosi korzyści również graczom pełnosprawnym.
- Rekomendowanie podczas zajęć i innych spotkań z osobami studiującymi gry o najwyższym zestawie udogodnień dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Podczas konferencji podkreślano także dobre skutki działań inkluzywnych poprzez sport i sztukę (np. występy taneczne, udział w sztukach teatralnych). W związku z tym rekomenduje się:

- Zadbanie o jak największą reprezentację osób z niepełnosprawnością podczas „Dni Sportu”, ale także zadbanie o integrację w ramach zajęć kursowych oraz wyjazdów studyjnych.
- Zachęcanie osób z niepełnosprawnościami do autoprezentacji poprzez sztukę.

Laboratorium Intersekcjonalnego Wymiaru Niepełnosprawności w przestrzeni akademickiej

INSTYTUT FILMU, MEDIÓW
I SZTUK AUDIOWIZUALNYCH